

*Stanisław Paszkowski
Piotr Kijanowski*

Renty strukturalne jako instrument przekształceń obszarowych w rolnictwie polskim

Early retirement pensions for farmers as an instrument of structural changes in Polish agriculture

Polskie rolnictwo charakteryzuje się rozdrobnioną strukturą obszarową gospodarstw rolnych negatywnie wpływającą na jego konkurencyjność rynkową. Powstała więc potrzeba wprowadzenia do praktyki środka, który stymulowałby koncentrację ziemi w wysoko wydajnych jednostkach. W Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 instrumentem mającym realizować to zadanie były renty strukturalne. Cieszyły się one zainteresowaniem rolników i zapewniały im relatywnie wysoki poziom świadczeń. Istotne jest więc pytanie o formy i zakres oddziaływania tego instrumentu polityki rolnej na rolnictwo indywidualne.

Celem opracowania jest dokonanie oceny wpływu wskazanego instrumentu polityki rolnej na przekształcenia strukturalne w rolnictwie polskim. Badania zostały zrealizowane na podstawie raportów Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie, Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 i roczników statystycznych GUS. Przeprowadzone analizy dotyczą lat 2004-2007, czyli okresu, w którym wdrażany był do praktyki wskazany instrument polityki rolnej i odnoszą się do całego obszaru Polski.

Instrument rent strukturalnych stanowił ważny środek polityki rolnej wcielanej w życie w latach 2004-2006. Program wzbudzał duże zainteresowanie rolników rentami strukturalnymi i był środkiem znacznego przepływu gospodarstw rolnych w części województw. Jego główny wpływ przejawiał się w obniżaniu wieku rolników oraz zapewnieniu starszym rolnikom środków do życia po zaprzestaniu prowadzenia działalności rolniczej w gospodarstwach rolnych. W mniejszym stopniu oddziaływał na transformację struktury obszarowej gospodarstw rolnych.

Wstęp

Polskie rolnictwo charakteryzuje się rozdrobnioną strukturą obszarową negatywnie wpływającą na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolnych oraz zapewnienie godziwych warunków życia rolnikom je prowadzącym. Powstała więc potrzeba wprowadzenia do praktyki środków, które stymulowałyby koncentrację ziemi w wysoko wydajnych jednostkach, konkurencyjnych na wewnętrznych, jak i zewnętrznych rynkach rolnych.

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych podjęto więc prace mające na celu z jednej strony dostosowanie polskiego rolnictwa do wymogów integracji z Unią Europejską, a z drugiej stworzenie obszarom wiejskim warunków rozwoju i dzięki temu - zmniejszenia stopnia ich marginalizacji ekonomicznej oraz społecznej.

Instrumentem mającym realizować zadania strukturalne są w Polsce renty strukturalne, udostępnione na początku pierwszej dekady XXI wieku. Wymieniony środek polityki rolnej wprowadzono do praktyki w 2001 r. z myślą o integracji z Unią Europejską. Pomimo uwzględnienia w nim rozwiązań obowiązujących w ówczesnej UE, zawierał on jednak istotne różnice, które dotyczyły m.in. wieku potencjalnych beneficjentów – nie mniej niż 5 lat do emerytury (kobiety 55 lat, mężczyźni 60 lat), w UE nie mniej niż 10 lat emerytury. Analizowany system rent strukturalnych nie znalazł jednak uznania wśród rolników¹.

Przystąpienie Polski do UE wiązało się z możliwością realizacji Wspólnej Polityki Rolnej, nakierowanej na wsparcie działań rynkowych dopłatami bezpośrednimi, a także zasilanie działań inwestycyjnych i społecznych z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej². Wśród wielu środków pomocowych, zawartych w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006 (PROW 2004-2006) znalazły się także renty strukturalne dla rolników³. Wydawały się one być ważnym czynnikiem w przemianach agrarnych przyczyniającym się (obok innych uwarunkowań) do zwiększania przeciętnej wielkości gospodarstw, a także zachowania stosunkowo korzystnej na tle UE struktury wiekowej właścicieli gospodarstw rolnych.

Narzędzie to w latach 2004-2006 cieszyło się znacznym zainteresowaniem rolników. Zapewniało im bowiem relatywnie wysoki poziom świadczeń rentowych, przyznawanych na podstawie korzystnych warunków nabywania do nich prawa. Istotną wagę poznawczą ma więc pytanie o formy i zakres oddziaływania tego instrumentu polityki rolnej na rolnictwo indywidualne, do którego on został zaadresowany.

Celem opracowania jest ukazanie nasilenia i kierunków przekazywania gospodarstw rolnych w ramach systemu rolniczych rent strukturalnych w Polsce i na tej podstawie dokonanie oceny jego wpływu na przekształcenia strukturalne i demograficzne w rolnictwie polskim.

Analiza jest próbą przybliżenia sposobu określenia sposobu funkcjonowania rent strukturalnych jako czynnika poprawy struktury agrarnej i przyspieszenia wymiany pokoleniowej rolników. Badania zostały przeprowadzone na podstawie danych wtórnych, jakimi były raporty i sprawozdania Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie, dotyczącymi instrumentu rolniczych rent strukturalnych, a także informacji zawartych w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006 i rocznikach statystycznych GUS. Przeprowadzone analizy dotyczyły lat 2004-2006, czyli okresu, w którym wdrażany był do praktyki wskazany instrument i odnoszą się do całego obszaru Polski. Podstawowymi jednostkami badawczymi uwzględnianymi w analizach były województwa.

W badaniach zastosowano metodę analizy ekonomicznej polegającą na ukazaniu intensywności obrotu gospodarstwami rolnymi, a także średniego obszaru przekazywanych gospodarstw rolnych w ramach systemu rent strukturalnych według

¹ S. Paszkowski: Rolnicze renty strukturalne jako narzędzia przekształceń agrarnych w rolnictwie polskim, Roczniki AR, Rozprawy Naukowe, zeszyt 345, s. 305, Poznań, 2004.

² Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1257/1999 z 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji oraz zmieniające niektóre rozporządzenia. Dz. Urz. WE L. Nr 160 z dnia 26 czerwca 1999 r., s. 80.

³ Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 listopada 2004 r. w sprawie planu rozwoju obszarów wiejskich. M. P. z 2004 r. Nr 56, poz. 958.

kierunku transferu gruntów rolnych, celu ich zagospodarowania, położenia przestrzennego oraz obszaru jednostki przekazywanej. W wyniku przeprowadzonych analiz obliczono wskaźniki nasilenia występowania danego zjawiska oraz struktury.

Prace koncepcyjne i organizacyjne prowadzące do wdrożenia systemu rent strukturalnych do praktyki

Wdrażaniem do praktyki i obsługą instrumentu rent strukturalnych w ramach PROW 2004-2006 zajmowała się Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR). Instytucja ta współuczestniczyła w przygotowaniu projektów aktów prawnych, a także w procesie przygotowania i opiniowania PROW. ARiMR na podstawie ustawodawstwa unijnego i krajowego nadano też status agencji płatniczej, wypełniającej funkcje autoryzacji płatności, dokonywania płatności i księgowania płatności⁴. Agencja w ramach wymienionych funkcji była obowiązana zapewnić sprawdzanie wniosków o wypłatę płatności przed dokonaniem autoryzacji, ujmować w sposób kompetentny i poprawny płatności w księgach rachunkowych, przysyłać opracowane sprawozdania właściwym organom, a przede wszystkim prowadzić księgi rachunkowe i zapewnić efektywne zarządzanie powierzonymi środkami finansowymi⁵. Środkiem realizacji tych zadań było rozdzielenie poszczególnych funkcji pomiędzy odpowiednie komórki organizacyjne, stosowanie wypracowanych procedur postępowania określających podział obowiązków, zasad obrotu środkami pieniężnymi, zbudowanie bezpiecznego systemu informatycznego, a także zabezpieczenie funkcjonowanie audytu wewnętrznego.

Agencja płatnicza może jednak delegować funkcje autoryzacji płatności, jaki i dokonywania płatności innym podmiotom, gdy spełniają one określone wymogi, z tym jednak, że druga z tych funkcji może być przekazana, jeżeli dany instrument jest współfinansowany z budżetu państwa, za zgodą Komisji Europejskiej i w przypadkach, gdy należy dokonać dużej liczby płatności.

Powierzenie ARiMR uprawnień do obsługi systemu rent strukturalnych nie było jednak sprawą prostą ze względu na zaszczości historyczne - obsługę analizowanego narzędzia w latach 2002-2004 prowadziła Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Instytucja ta w sposób naturalny podjęła działania o nabycie uprawnień do obsługi systemu rent strukturalnych, co było możliwe w świetle obowiązującego prawa krajowego i unijnego.

Na wstępnym etapie prac nad Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006, uwzględniając obowiązujące przepisy prawne i wyżej wskazane okoliczności, decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z lipca 2002 r. przyjęto założenie, że funkcje wdrożeniowe i płatnicze dla systemu rent strukturalnych będą delegowane do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Warszawie (KRUS). Za takim rozwiązaniem przemawiały doświadczenia KRUS w obsłudze rolników w zakresie ubezpieczenia

⁴ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą. Dz. U. .Nr 257, poz. 2157, z późn. zm., a także rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie ustanowienie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą., której udziela się warunkowej akredytacji. Dz. U. Nr 101, poz. 1030, z późn. zm.

⁵ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 października 2003 r. w sprawie kryteriów akredytacyjnych dla agencji płatniczych. Dz. U. z 2003 r. Nr 190, poz. 1887.

społecznego – instrument rent strukturalnych w aspekcie socjalnym ma cechy podobne do emerytur i rent, doświadczenia we wdrażaniu instrumentu rent strukturalnych powołanego do życia w Polsce w 2001 roku, a także rekomendacje ekspertów unijnych realizujących na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi projekt PHARE *Rozwój instytucjonalny na rzecz wcześniejszego przechodzenia na emeryturę*⁶.

ARiMR na podstawie powyższej decyzji wspólnie z KRUS przygotowała dokument zatytułowany *Porozumienie w sprawie przygotowań do delegowania funkcji w zakresie obsługi rent strukturalnych*, do którego dołączono załącznik *Harmonogram prac związanych z przygotowaniem KRUS do obsługi rent strukturalnych w ramach delegowanych funkcji*⁷.

W grudniu 2003 roku Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi postanowił jednak sprawy obsługi rent strukturalnych (funkcję dokonywania płatności) pozostawić ARiMR. Uwzględniając nową sytuację zarówno ARiMR, jak KRUS podjęły działania mające na celu wdrożyć system obsługi instrumentu rent strukturalnych. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa określiła szczegółowe wymagania w zakresie finansowo-księgowym, które był obowiązany spełniać KRUS. Na ich podstawie ta ostatnia instytucja opracowała i przekazała do Agencji procedury finansowo-księgowe. KRUS samodzielnie opracował zaś procedurę informowania o rentach strukturalnych. Obie instytucje zaawansowały też prace nad określeniem formatu danych i sposobu ich przekazywania, a także standardami komunikacji pomiędzy systemami informatycznymi ARiMR oraz KRUS.

Niezależnie od wyżej wymienionych dokumentów ARiMR, na podstawie kolejnych wersji PROW na lata 2004-2006, opracowała 5 własnych wersji procedur wdrożeniowych oraz 2 wspólnie z KRUS.

Prace nad procedurami udostępniania rent strukturalnych rolnikom zostały jednak wstrzymane w związku z wystosowaniem przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi pisma z dnia 5 grudnia 2003 roku ograniczającego zakres delegowanych do KRUS funkcji do obsługi i autoryzacji „Wniosku o rentę strukturalną”. Podjęta przez Ministra decyzja spowodowała, że przygotowany przez ARiMR projekt umowy z KRUS (*Porozumienie w sprawie przygotowań do delegowania funkcji w zakresie obsługi rent strukturalnych*) stał się nieaktualny. Decyzja ta była zresztą niezgodna z ustawą z dnia 28 listopada 2003 r.⁸.

Wypracowane wcześniej przez ARiMR i KRUS założenia systemu rent strukturalnych także nie zostały wprowadzone do praktyki. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi pismem z dnia 26 lutego 2004 odstąpił od wcześniejszych założeń delegowania do KRUS niektórych funkcji agencji płatniczej w zakresie obsługi rent strukturalnych. Za taką decyzją przemawiały następujące argumenty:

⁶ Phare 2000 – Rolnictwo, *Projekt PL0006.03 Rozwój instytucjonalny na rzecz wcześniejszego przechodzenia na emeryturę. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warszawa. 2003 r.*

⁷ Informacje Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie, październik 2008 r.

⁸ Art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (Dz. U. z 2003 r. Nr 229, poz. 2273, z późn. zm.) stanowi, że decyzje administracyjne w zakresie przyznawania rent strukturalnych wydaje Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w przypadku, gdy przekazano mu funkcję agencji płatniczej w zakresie przyznawania i wypłaty rent strukturalnych.

- a) artykuł 5 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej umożliwił Prezesowi KRUS wydawanie decyzji administracyjnych w zakresie przyznawania i wypłaty rent strukturalnych jedynie w przypadku delegowania przez agencję płatniczą łącznie dwu funkcji - wdrożeniowej i płatniczej; po kolejnych zmianach decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi zakres tych kompetencji został ograniczony do funkcji autoryzacji płatności (wdrożeniowej), co uniemożliwiło nadanie Prezesowi KRUS tego uprawnienia;
- b) rozległość obszaru koniecznych dostosowań systemu informatycznego KRUS do kryteriów akredytacji i określonych standardów bezpieczeństwa, jak również konieczność uzyskania zgody Komisji Europejskiej na pełnienie przez KRUS funkcji płatniczej, mogłoby w świetle procedur akredytacyjnych znacznie wydłużyć i opóźnić – w stosunku do planowanego przez MRiRW - termin wdrożenia systemu rent strukturalnych do praktyki;
- c) delegowanie do KRUS jedynie zadań wdrożeniowych (poprzedzających autoryzację wniosku o przyznanie renty strukturalnej) spowodowałyby dublowanie niektórych czynności przez obie instytucje (KRUS i ARiMR), a w rezultacie podwojenie niektórych kosztów obsługi wniosków, skutkując naruszeniem zasad racjonalnego wydatkowania środków publicznych.

Ostatecznie postanowiono, że instrument rent strukturalnych będzie obsługiwany przez Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli⁹, w którym na bieżąco będą dobudowywane nowe procedury, pozwalające na obsługę wniosków składanych przez rolników i wypłatę świadczeń rentowych. współuczestniczyła w przygotowaniu projektów aktów prawnych, a także w procesie przygotowania i opiniowania PROW.

Obecnie, na podstawie zebranych doświadczeń we wdrażaniu systemu rent strukturalnych do praktyki można uznać, iż przyjęte założenia się sprawdziły i obsługa systemu rent strukturalnych w ramach Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli w zakresie rozpatrywania wniosków, wydawania decyzji i w dalszych etapach procesu przyznawania rent okazała się skuteczna.

Zasady przyznawania i wypłaty rent strukturalnych

Jednym z podstawowych celów systemu rent strukturalnych jest między innymi zapewnienie dochodu rolnikom, którzy zrezygnują z prowadzenia działalności rolniczej. W systemie rentowym stanowiącym składnik PROW 2004-2006 wielkość renty strukturalnej wynosiła od 210% do 440%¹⁰ najniższej emerytury¹¹. Podstawowa

⁹ System zarządzany przez ARiMR, służący głównie do właściwego administrowania płatnościami finansowanymi ze źródeł unijnych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR). Podstawowym zadaniem systemu jest zarządzanie płatnościami (dystrybucja i kontrola pomocy udzielanej rolnikom). Dodatkowo bazy danych Systemu mogą być źródłem informacji o sektorze rolnym państwa.

¹⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych, stanowiące fundament i warunkowało poprawne przygotowanie procedur oraz systemu informatycznego ARiMR do obsługi rent strukturalnych. Dz. U. Nr 114, poz. 1191, z późn. zm.

wielkość renty strukturalnej, wynosząca 210% najniższej emerytury mogła zostać zwiększona o takie czyny jak:

- zwiększenie na małżonka – wynosiło 60% najniższej emerytury,
- zwiększenie za trwałe przekazanie gruntów o powierzchni co najmniej 3 ha - wynosiło 50% najniższej emerytury,
- zwiększenie za przekazanie gruntów na powiększenie innego – istniejącego - gospodarstwa rolnego – wynosiło 3% najniższej emerytury za każdy przekazany na powiększenie istniejącego gospodarstwa rolnego w sposób trwały hektar gruntów o powierzchni większej niż 3 ha, ale nie większej niż za 20 ha,
- zwiększenie za przekazanie gospodarstwa rolnego młodemu rolnikowi – wynosiło 3% najniższej emerytury za każdy hektar gruntów przekazany w sposób trwały na powiększenie istniejącego gospodarstwa rolnego prowadzonego przez rolnika w wieku do 40 lat o powierzchni nie mniejszej niż 3 ha, lecz nie większej niż za 20 ha.

Działanie skierowano do rolników, którzy ukończyli 55 lat, podlegali ubezpieczeniu społecznemu rolników, prowadzili działalność rolniczą w gospodarstwie o wielkości co najmniej 1 ha przez co najmniej 10 lat (w tym co najmniej 5 lat byli ubezpieczeni w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego) i zdecydowali się je przekazać innemu rolnikowi lub następcy na cele poprawy żywotności ekonomicznej prowadzonych przez nich gospodarstw rolnych. Ponadto gospodarstwo można było przekazać na rzecz Skarbu Państwa przy udziale Agencji Nieruchomości Rolnych lub na cele związane z ochroną środowiska, jak i zalesieniem.

Przyznane świadczenie, zgodnie z założeniami PROW 2004-2006, miało być wypłacane przez okres do 10 lat, co dalej obowiązuje¹². Osoba pobierająca rentę strukturalną zobowiązana była do opłacania składek na fundusz emerytalno-rentowy rolników za siebie, a także za współmałżonka, jeśli wypłacany był dodatek na małżonka. W Polsce świadczenie to nie jest opodatkowane podatkiem dochodowym¹³.

Na funkcjonowanie instrumentu rent strukturalnych w ramach PROW 2004-2006 przewidziano niemal dwie trzecie całego budżetu¹⁴. Cieszył się on dużym zainteresowaniem wśród rolników szczególnie na początku po jego wprowadzeniu w życie.

¹¹ Kategoria najniższej emerytury oznaczająca emeryturę podstawową w powszechnym systemie ubezpieczenia społecznego, stanowi parametr ubezpieczenia emerytalnego i rentowego rolników, służący do obliczania kwot świadczeń z ubezpieczenia społecznego rolników.

¹² W obecnie obowiązującym systemie rent strukturalnych, stanowiących instrument PROW 2007-2013 renty strukturalne wypłacane są do dnia osiągnięcia przez rolnika wieku 64 lat. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dz. U. Nr 109, poz. 750, z późn. zm.

¹³ Środki pomocowe UE nie podlegają opodatkowaniu z tego względu, że ich źródłem są podatki płacone przez podatników z UE.

¹⁴ Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich, MRiRW. Warszawa, lipiec 2004 r., s. 101.

W dniu 1 sierpnia 2006 roku wstrzymano przyjmowanie nowych wniosków ze względu na wyczerpanie puli środków na ten cel. W tym czasie świadczenia otrzymywało 38 625¹⁵ rolników.

Funkcjonowanie systemu rent strukturalnych

Komisja Europejska zatwierdziła Program Rozwoju Obszarów Wiejskich dnia 6 września 2004 roku¹⁶. Przyjmowanie wniosków o przyznanie renty strukturalnej i ich weryfikację ARiMR rozpoczęła dnia 2 sierpnia 2004 roku. Akredytację na obsługę omawianego działania Agencja uzyskała dnia 27 sierpnia 2004 roku¹⁷. Wpłaty rent rozpoczęto dnia 18 lutego 2005 roku¹⁸.

Na koniec 2007 roku renty strukturalne wypłacano 53 242 osobom, a kwota środków im przekazanych, z uwzględnieniem kwot pomniejszających wypłaty wyniosła 881,0 mln zł (w tym 704, 8 mln zł z EFOGiR oraz 176,2 mln zł z budżetu krajowego). Wysokość przeciętnego świadczenia rentowego w 2007 roku kształtowała się na poziomie 1 566,4 zł¹⁹. Liczba beneficjentów, którzy przekazali gospodarstwa i otrzymali decyzję o przyznaniu renty strukturalnej wynosiła zaś na koniec wskazanego roku 53 687 osób.

System rent strukturalnych miał stanowić narzędzie obrotu gospodarstwami rolnymi w ramach sektora gospodarki indywidualnej. Jednak przepisy implementujące go do praktyki przewidywały możliwość przekazania gospodarstwa rolnego na Skarb Państwa, gdy rolnik zainteresowany rentami strukturalnymi nie mógł znaleźć nabywcy na grunty rolne. W analizowanym okresie na Skarb Państwa przekazano tylko 159,5 ha gruntów rolnych.

W rozporządzeniu Rady Ministrów przewidziano trzy formy zagospodarowania gruntów rolnych; na cele prowadzenia działalności rolniczej, na zalesianie i na cele ochrony środowiska. Pierwszy ze sposobów zagospodarowania ziemi w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. nie został nazwany wprost. Jakkolwiek z kontekstu przepisów wynika że chodzi o działalność rolniczą. Być może organom legislacyjnym chodziło o umożliwienie rolnikom przekazywania gruntów rolnych na podejmowanie innych form działalności gospodarczej niż rolnicza, jak na przykład działalność usługowa, czy przetwórcza. Główną formą ich zagospodarowania było jednak prowadzenie produkcji rolniczej, na co wskazuje fakt, że w latach 2004-2007 w skali kraju na zalesianie przekazano 53,5 ha użytków rolnych, a na ochronę środowiska zaledwie 14,4 ha. Tak więc według kryterium kierunku transferu gruntów uwalniane użytki z gospodarstw rolnych w ramach systemu rent strukturalnych były transferowane do indywidualnych gospodarstw rolnych, a według celu ich zagospodarowania - na nie nazwane wprost prowadzenie działalności rolniczej.

¹⁵ PROWinki, Informator, Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006. Nr 9 (13), 2006 r., s. 5.

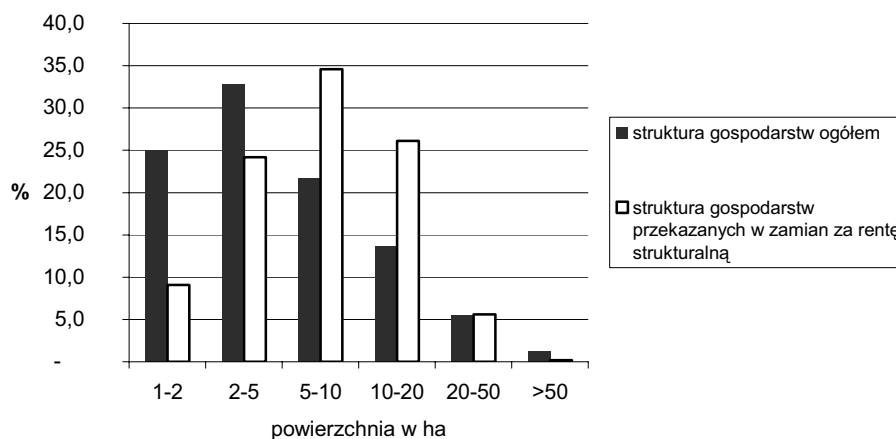
¹⁶ Sprawozdanie roczne z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich za rok 2004. Warszawa, czerwiec 2005 r., s. 10.

¹⁷ Zob. rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 sierpnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą, której udziela się warunkowej akredytacji. Dz. U. z 2004 r. Nr 190, poz. 1950.

¹⁸ Sprawozdanie roczne ... op. cit. s. 10.

¹⁹ Sprawozdanie roczne z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich za rok 2007. Warszawa, 2008 r., s. 14.

WYKRES 1. GOSPODARSTWA OGÓLEM WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH ORAZ PRZEKAZANE W RAMACH RENT STRUKTURALNYCH

Źródło: ARiMR oraz Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich 2007, Warszawa 2008 r.

W tym ostatnim układzie transferu gruntów istotne znaczenie ma intensywność korzystania z systemu rent strukturalnych w układzie analizy według powierzchni transferowanych gospodarstw rolnych. Z badań wynika, że w latach 2004-2007 największe udziały w obrocie gruntami za renty strukturalne miały gospodarstwa o średniej powierzchni. Wśród rolników będących właścicielami gospodarstw 1-2 hektarowych zainteresowanie programem rent strukturalnych było stosunkowo małe (wykres 1). Mogło to wynikać z faktu, że w gospodarstwach tych głównym źródłem dochodu była praca zarobkowa, a produkcja rolnicza zorientowana była przede wszystkim na własne potrzeby rodziny rolnika. Stąd często warunki do uzyskania analizowanego świadczenia (10 lat działalności rolniczej i 5 lat opłacania składek w KRUS) mogły być trudne do spełnienia.

W gospodarstwach średnich o powierzchni 5–20 ha ta forma obrotu gruntami rolnymi cieszyła się stosunkowo największym uznaniem. Udziały gospodarstw przekazanych za renty strukturalne w przedziałach powierzchni 5-50 ha, a szczególnie 5-20 ha, były w liczbie gospodarstw transferowanych przy pomocy analizowanego środka polityki rolnej znacznie wyższe niż w ogólnej zbiorowości gospodarstw indywidualnych. Było to najprawdopodobniej spowodowane zastosowanymi rozwiązaniami w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych objętej Planem Rozwoju Obszarów Wiejskich, które stanowiło, że wysokość renty strukturalnej zwiększa się po 3% kwoty najniższej emerytury za każdy przekazany na własność pełny hektar użytków rolnych przekazywanego gospodarstwa powyżej 3 ha użytków rolnych na powiększenie innego gospodarstwa rolnego, ale nie więcej niż za 20 ha użytków rolnych powyżej 3 ha tych użytków. Kolejnym powodem wskazanego stanu rzeczy mógł być również fakt, że gospodarstwa o powierzchni 5–20 ha są z reguły bardziej wrażliwe na występującą w rolnictwie sytuację ekonomiczną.

W gospodarstwach dużych - o powierzchni 20-50 ha, udziały gospodarstw przekazanych za renty i indywidualnych utrzymywały się na zbliżonym poziomie. W grupie obszarowej o największej powierzchni odsetek gospodarstw indywidualnych był znacznie wyższy niż transferowanych za renty strukturalne. Z rent strukturalnych korzystało w niej relatywnie niewielu beneficjentów. Prawdopodobną przyczyną takiego stanu rzeczy mogło być to, że gospodarstwa duże i bardzo duże zorientowane na rynek, znacznie częściej prowadzą rolnicy, którzy mogą nie być zainteresowani rentami strukturalnymi. Na ogół dochody z produkcji w dużych gospodarstwach bywają wyższe niż renty strukturalnej. Stosunkowo niewielka liczba tych gospodarstw sprawiła, że odsetek rolników pochodzących z tej grupy obszarowej był relatywnie niski.

Badania pokazują znaczne zróżnicowanie korzystania ze środka rent strukturalnych w układzie przestrzennym kraju. Największą liczbę gospodarstw przekazano w województwach centralnych o rozdrobnionej strukturze obszarowej gospodarstw rolnych, to jest w mazowieckim, a następnie w łódzkim i lubelskim (tab. 1). Dużym zainteresowaniem rolników instrument rent strukturalnych cieszył się w województwach o względnie poprawnej strukturze agrarnej w pasie województw środkowo-zachodnich i środkowo-zachodnich, takich jak województwo wielkopolskie, podlaskie i kujawsko-pomorskie. Średnią intensywność udziału w obrocie gospodarstwami rolnymi odnotowano w regionach o rolnictwie najbardziej rozdrobnionym, do których należy zaliczyć województwa małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie i dolnośląskie. Niewielki udział w strukturze obrotu gospodarstwami rolnymi za renty strukturalne miały województwa o największej koncentracji gruntów w gospodarstwach rolnych, usytuowane w Polsce Zachodniej, takie jak lubuskie, zachodnio-pomorskie, pomorskie i dolnośląskie.

TABELA 1. STRUKTURA GOSPODARSTW PRZEKAZANYCH ZA RENTY STRUKTURALNE W POLSCE W LATACH 2004-2007 WEDŁUG WOJEWÓDZTW I POWIERZCHNI TRANSFEROWANEGO GOSPODARSTWA (W HA)

Województwo	Powierzchnia użytków rolnych w ha						Razem
	1-2	2-5	5-10	10-20	20-50	> 50	
Dolnośląskie	6,6	4,9	5,2	4,7	7,7	16,4	5,3
Kujawsko-Pomorskie	5,1	4,5	7,2	10,1	12,8	11,8	7,5
Lubelskie	8,5	12,3	12,3	8,3	4,2	5,5	10,4
Lubuskie	1,1	0,8	0,8	1,2	2,1	2,7	1,0
Łódzkie	7,0	11,0	13,7	10,0	4,8	0,9	10,9
Małopolskie	12,6	8,7	3,2	0,5	0,1	0,0	4,5
Mazowieckie	13,2	17,0	19,3	17,4	15,2	3,6	17,4
Opolskie	3,4	3,1	2,5	3,0	3,4	10,9	3,0
Podkarpackie	13,2	9,5	3,8	0,8	0,5	0,0	5,1
Podlaskie	3,1	4,8	8,1	14,1	16,2	5,5	8,8
Pomorskie	2,7	1,7	2,3	4,4	0,3	0,0	2,6
Śląskie	7,1	4,3	2,3	1,2	0,6	0,0	2,8
Świętokrzyskie	5,6	9,6	7,6	2,8	1,0	1,8	6,3
Warmińsko-Mazurskie	1,5	1,5	1,9	5,4	12,2	19,1	3,3
Wielkopolskie	7,5	5,4	8,2	12,5	13,3	10,9	8,9
Zachodniopomorskie	1,9	1,2	1,8	3,5	5,5	10,9	2,3
<i>Razem</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

Źródło: Raport roczny z działalności ARiMR. ARiMR, Warszawa, 2008 r.

Pozytywnym zjawiskiem jest fakt, że analizowany instrument cieszył się bardzo wysokim, względnie wysokim zainteresowaniem rolników w regionach o rozdrobnionej strukturze agrarnej. O pewnym ożywieniu w koncentracji gruntów można też mówić w województwach południowo-wschodnich, cechujących się zdecydowanie najniższym obszarem gospodarstwa rolnego. Renty strukturalne nie miały zaś większego znaczenia w województwach zachodnich, w których struktura obszarowa gospodarstw rolnych jest zdecydowanie najbardziej poprawna.

TABELA 2. POWIERZCHNIA GOSPODARSTW ROLNYCH OGÓLEM I PRZEKAZANYCH ZA RENTY STRUKTURALNE W POLSCE W LATACH 2004-2007 WEDŁUG KIERUNKU TRANSFERU GOSPODARSTWA (W HA)

Województwo	Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego w Polsce	Powierzchnia gospodarstw przekazanych		Kierunek przekazania gospodarstw rolnych			
		ogólna	użytki rolne	Skarb Państwa	użytkownicy prywatni – cel przekazania gospodarstwa		
					powiększenie gospodarstwa	przejęcie w całości	razem
Dolnośląskie	15,08	10,07	9,74	0,00	15,67	7,89	9,74
Kujawsko-Pomorskie	14,65	11,66	10,99	0,00	12,91	10,55	10,99
Lubelskie	7,28	8,50	7,48	3,43	7,94	7,50	7,48
Lubuskie	19,34	11,48	10,99	3,79	13,67	9,98	10,99
Łódzkie	7,3	8,57	7,92	3,55	10,43	7,87	7,92
Małopolskie	3,71	4,48	4,01	5,01	4,76	4,58	4,01
Mazowieckie	8,36	9,83	8,71	3,75	9,60	8,75	8,71
Opolskie	16,86	9,67	9,38	2,53	10,64	8,48	9,38
Podkarpackie	4,38	4,87	4,31	2,54	4,67	4,31	4,31
Podlaskie	11,87	13,89	11,34	6,19	11,93	11,23	11,34
Pomorskie	18,3	13,15	11,69	1,26	14,97	11,02	11,69
Śląskie	6,53	5,84	5,27	2,46	6,64	5,46	5,27
Świętokrzyskie	5,31	6,54	6,06	3,40	6,98	6,53	6,06
Warmińsko-Mazurskie	22,68	15,59	14,80	0,00	17,06	14,12	14,80
Wielkopolskie	13,37	11,39	10,76	0,31	14,10	11,34	10,76
Zachodniopomorskie	29,18	13,80	13,09	5,59	16,13	11,59	13,09
<i>Razem</i>	<i>9,91</i>	<i>9,80</i>	<i>8,90</i>	<i>3,39</i>	<i>11,14</i>	<i>8,50</i>	<i>8,90</i>

Źródło: Raport roczny z działalności ARiMR. ARiMR, Warszawa, 2008 r.
Rocznik statystyczny GUS 2007. GUS, Warszawa, 2008 r.

Wpływ na różnice w zainteresowaniu rolników analizowanym programem w poszczególnych województwach mogła mieć struktura demograficzna występująca na obszarach wiejskich, skuteczność i formy akcji promocyjnej dotyczących PROW, a także własne kalkulacje rolników, co do atrakcyjności tej formy pomocy²⁰.

²⁰ W. Józwiak (red.): Czynniki określające zainteresowanie rolników rentami strukturalnymi. IERiGŻ PIB, Warszawa 2006 r.

W skali kraju powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach przekazanych za renty strukturalne była mniejsza niż w całej ogólnej zbiorowości gospodarstw rolnych. W tej pierwszej zbiorowości wynosiła 9,91 ha, a w drugiej 8,90 ha. Na cele prowadzenia działalności rolniczej były przekazywane gospodarstwa rolne o obszarze zbliżonym do odnoszącego się do wszystkich gospodarstw biorących udział w obrocie gospodarstwami rolnymi w ramach systemu rent strukturalnych. Na podobnym poziomie ukształtowała się powierzchnia gospodarstw przekazywanych na zalesienie. Istotnie wyższy obszar wykazywały zaś jednostki, z których użytki rolne były transferowane na cele ochrony środowiska naturalnego.

TABELA 3. ŚREDNIA POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH PRZEKAZANYCH ZA RENTY STRUKTURALNE W POLSCE W LATACH 2004-2007 WEDŁUG CELÓW ZAGOSPODAROWANIA GRUNTÓW (W HA)

Województwo	Cele zagospodarowania gruntów			Razem
	<i>działalność rolnicza</i>	<i>ochrona środowiska</i>	<i>zalesianie</i>	
Dolnośląskie	9,74	0,00	0,00	9,74
Kujawsko-Pomorskie	10,99	0,00	0,00	10,99
Lubelskie	7,48	0,00	1,89	7,48
Lubuskie	10,99	0,00	3,28	10,99
Łódzkie	7,92	0,00	0,00	7,92
Małopolskie	4,01	0,00	0,00	4,01
Mazowieckie	8,71	0,00	0,00	8,71
Opolskie	9,38	0,00	0,00	9,38
Podkarpackie	4,31	0,00	5,79	4,31
Podlaskie	11,34	0,00	0,00	11,34
Pomorskie	11,69	0,00	0,00	11,69
Śląskie	5,27	0,00	0,00	5,27
Świętokrzyskie	6,06	0,00	0,00	6,06
Warmińsko-Mazurskie	14,80	15,13	13,76	14,80
Wielkopolskie	10,76	0,00	0,00	10,76
Zachodniopomorskie	13,09	0,00	0,00	13,09
<i>Razem</i>	<i>8,90</i>	<i>15,13</i>	<i>8,71</i>	<i>8,90</i>

Źródło: Raport roczny z działalności ARiMR. ARiMR, Warszawa, 2008 r.

Z analizy przeprowadzonej według kierunku transferu gruntów wynika, iż istotnie większym obszarem cechowały się gospodarstwa rolne kierowane na powiększenie istniejących jednostek i przejmowane w całości. Średni obszar użytków rolnych ukształtował się w nich na poziomie 8,90 ha. Na Skarb Państwa były zaś zdawane jednostki małe – o przeciętnej powierzchni 3,39 ha – które ze względu na położenie, jakość gleb, rozłóg gruntów nie znajdowały nabywców. Odbiorcą ostatecznym – instytucją przejmującą z nich użytki rolne była Agencja Nieruchomości Rolnej²¹, która kierowała je do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa. Ten kierunek transferu

²¹ S. Paszkowski: Renty strukturalne w rolnictwie. IRWiR, Warszawa 2006 r.

gruntów, aczkolwiek marginalny, umożliwił niektórym rolnikom korzystanie z systemu rent strukturalnych.

Więszym obszarem niż przejmowane w całości charakteryzowały się gospodarstwa rolne likwidowane, z których grunty rolne były przekazywane na powiększanie innych jednostek. Należy zauważyć, że taki schemat przepływu gruntów stanowi mechanizm zwiększonej koncentracji ziemi w gospodarstwach się rozwijających. Powstaje jednak pytanie, dlaczego to gospodarstwa o większej powierzchni nie są przekazywane w kręgu rodzinnym osobom blisko z rolnikami spokrewnionymi. Odpowiedzi na nie należy szukać w braku następców w tych gospodarstwach, zainteresowanych ich przejęciem. Z drugiej strony zaobserwowany mechanizm wskazuje, że gospodarstwa rolne przekazywane w całości przez młodych rolników w okresie następnych 20-30 lat będą w dalszym ciągu cechować się niewielkim obszarem użytków rolnych. Dopiero w dłuższym okresie, na skutek niewydolności ekonomicznej, mogą ulec likwidacji, a uwolniona z nich ziemia może zasilić inne istniejące jednostki. System rent strukturalnych jest więc w tym wypadku po części narzędziem stagnacji struktury agrarnej w rolnictwie polskim.

W układzie przestrzennym kraju przeciętne obszary gospodarstw transferowanych za renty strukturalne korespondują z dotyczącymi wszystkich gospodarstw rolnych. Jakkolwiek w województwach, w których struktura agrarna jest poprawna – dotyczy to pasa województw zachodnich i północnych – powierzchnia użytków rolnych w całej zbiorowości gospodarstw rolnych jest znacznie większa niż w gospodarstwach transferowanych za renty strukturalne. Przykładowo można podać, że w województwie zachodniopomorskim te pierwsze cechują się obszarem 29,2 ha, a drugie powierzchnią 13,8 ha. Obszar tych drugich stanowi 35,2% tych pierwszych. W pozostałych województwach pasa zachodniego i północnego proporcje średnich obszarów nie są tak niekorzystne dla gospodarstw transferowanych w ramach systemu rent strukturalnych, ale jednak istotne. Należy też zauważyć, że intensywność obrotu gospodarstwami rolnymi we wskazanych województwach jest znacznie mniejsza niż w innych regionach kraju. Instrument rent strukturalnych służy więc na tym obszarze do eliminacji gospodarstw o mniejszej powierzchni, które w znacznej ilości są przekazywane na powiększenie innych jednostek. Renty strukturalne w tych województwach stanowi środek poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych.

W województwach Polski centralnej i wschodniej występują odmienne relacje pomiędzy powierzchnią wszystkich gospodarstw rolnych i gospodarstw transferowanych za renty strukturalne. Na tym obszarze za renty strukturalne przekazywane są gospodarstwa rolne o większej powierzchni niż przeciętna w województwie. System rent strukturalnych w tych województwach jest narzędziem poprawy jakości zasobów pracy w gospodarstwach rolnych, głównie silniejszych ekonomicznie jednostek rozwojowych, a w mniejszym stopniu wspiera koncentrację gruntów w mniejszej liczbie gospodarstw rolnych.

Wnioski

1. Program rent strukturalnych stanowił jeden z priorytetów w działaniach PROW 2004-2006, albowiem przeznaczono na niego niemal dwie trzecie środków finansowych. Program ten wydaje się być ważny również w obecnie wdrażanym PROW na lata 2007-2013.

2. Zainteresowanie rentami strukturalnymi wśród polskich rolników było stosunkowo wysokie, szczególnie w ciągu pierwszym okresie działania w PROW 2004-2006. Program stworzył więc dodatkowe narzędzie przekazywania gospodarstw rolnych przez starszych wiekiem rolników, mimo że przeciętny wiek polskich rolników na tle rolników w krajach Unii Europejskiej jest stosunkowo niski. W wyniku działania programu w województwach centralnej Polski istotna część użytków rolnych przeszła w posiadanie nowych właścicieli lub powiększyła istniejące gospodarstwa.

3. Z analizy przestrzennej problemu wynika, że renty strukturalne nie odgrywały większej roli w województwach o niekorzystnej strukturze agrarnej. Stanowiły zaś istotny czynnik obrotu gruntami województwach mazowieckim, lubelskim i łódzkim.

4. Renty strukturalne cieszyły się wyższym zainteresowaniem rolników prowadzących gospodarstwa o średnim obszarze niż z gospodarstw małych i wielkoobszarowych.

5. Przeciętna powierzchnia gospodarstw transferowanych za renty strukturalne była większa od średniej występującej w danym województwie w pasie województw wschodnich i środkowych. W województwach zachodnich wystąpiła odwrotna prawidłowość. Na tym pierwszym obszarze kraju analizowany instrument oddziaływał przez likwidację gospodarstw o mniejszej powierzchni, a na drugim przez wzmocnienie gospodarstw bardziej żywotnych ekonomicznie.

6. Funkcjonowanie instrumentu rent strukturalnych w latach 2004-2006 należy ocenić pozytywnie; stanowił on jeden z istotniejszych czynników koncentracji użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych w ostatnich latach. Renty strukturalne pełnią ponadto istotną funkcję społeczną. Umożliwiają rolnikom starszym wiekiem godne odejście od pracy w rolnictwie, a wysokość otrzymywanych rent wypłacanych na podstawie przepisów prawnych implementujących PROW 2004-2006, jest stosunkowo atrakcyjna.

Literatura

1. Informacje Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie, październik 2008 r.
2. Józwiak W. (red.): Czynniki określające zainteresowanie rolników rentami strukturalnymi. IERiGŻ PIB, Warszawa 2006 r.
3. Kupis G.: Przewodnik po rentach „strukturalnych”. MRiRW, „Fundusz Współpracy”, Warszawa 2004.
4. Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 listopada 2004 r. w sprawie planu rozwoju obszarów wiejskich. M. P. z 2004 r. Nr 56, poz. 958.
5. Paszkowski S.: Renty strukturalne w rolnictwie. IRWiR, Warszawa 2006 r.
6. Paszkowski S.: Rolnicze renty strukturalne jako narzędzia przekształceń agrarnych w rolnictwie polskim, Roczniki AR, Rozprawy Naukowe, zeszyt 345, s. 305, Poznań, 2004.
7. Phare 2000 – Rolnictwo, Projekt PL0006.03 Rozwój instytucjonalny na rzecz wcześniejszego przechodzenia na emeryturę. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Warszawa. 2003 r.
8. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich, MRiRW. Warszawa, lipiec 2004 r.
9. PROWinki, Informator, Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004-2006. Nr 9 (13), 2006 r.

10. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie ustanowienie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą, której udziela się warunkowej akredytacji. Dz. U. Nr 101, poz. 1030, z późn. zm.
11. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 21 grudnia 2005 r. w sprawie ustanowienie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą. Dz. U. .Nr 257, poz. 2157, z późn. zm.,.
12. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 27 sierpnia 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą, której udziela się warunkowej akredytacji. Dz. U. z 2004 r. Nr 190, poz. 1950.
13. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 października 2003 r. w sprawie kryteriów akredytacyjnych dla agencji płatniczych. Dz. U. z 2003 r. Nr 190, poz. 1887.
14. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 czerwca 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Renty strukturalne” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dz. U. Nr 109, poz. 750, z późn. zm.
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych, stanowiące fundament i warunkowało poprawne przygotowanie procedur oraz systemu informatycznego ARiMR do obsługi rent strukturalnych. Dz. U. Nr 114, poz. 1191, z późn. zm.
16. Rozporządzenie Rady (WE) Nr 1257/1999 z 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji oraz zmieniające niektóre rozporządzenia. Dz. Urz. WE L. Nr 160 z dnia 26 czerwca 1999 r., s. 80.
17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na uzyskiwanie rent strukturalnych, stanowiące fundament i warunkowało poprawne przygotowanie procedur oraz systemu informatycznego ARiMR do obsługi rent strukturalnych. Dz. U. Nr 114, poz. 1191, z późn. zm.
18. Sprawozdanie roczne z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich za rok 2004. Warszawa, czerwiec 2005 r.
19. Sprawozdanie roczne z realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich za rok 2007. Warszawa, 2008 r.
20. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (Dz. U. z 2003 r. Nr 229, poz. 2273, z późn. zm.

Summary

Polish agriculture is characterised by the fragmented agrarian structure, negatively affected farms market competitiveness. So, it has occurred the need to introduce to a practice the instrument, which might to stimulate the agricultural land concentration in effective farms. In the Rural Development Plan for 2004-2006 the mean, which was devoted to realize this aim was pre-retirement pension scheme. The instrument was highly accepted by farmers, offered relatively high level of pensions. It has caused the questions about the forms and scope of the Polish agriculture affecting by mentioned instrument.

The aim of paper is evaluation of pre-retirement pension scheme on structural changes in Polish agriculture. The analysis were conducted on the basis of the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture reports, Rural Development Plan 2004-2006, and yearly books of GUS. The performed analyses has regard the 2004-2006 years, in which was introduced into a practice the instrument of pre-retirement pension scheme, and concern to the total territory of Poland.

The instrument of pre-retirement pension scheme was an important mean of the agricultural policy realised in Poland in 2004-2006. It was accepted by farmers, stimulate the farms transfer in some provinces of Poland. The main feature of it was affecting at lowering of farmers age, ensuring elders farmers after stopping the farming activity the means of life. It is necessary to stress. That the instrument do no affect sufficiently at structural changes.

Informacje o autorach

dr hab. Stanisław Paszkowski

*Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Wydział Ekonomiczno-Społeczny
Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej w Agrobiznesie
ul. Wojska Polskiego 28, 60-681 Poznań
e-mail: sp@au.poznan.pl*

mgr Piotr Kijanowski

*Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Departament Analiz i Sprawozdawczości
Al. Jana Pawła II 70, 00-175 Warszawa
e-mail: piotr.kijanowski@arimr.gov.pl*

